YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (ensimmäinen jaosto)
10 päivänä kesäkuuta 1999 *

Asiassa C-430/97,

jonka Amtsgericht Köln (Saksa) on saattanut EY:n perustamissopimuksen 177 artiklan (josta on tullut EY 234 artikla) nojalla yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi saadakseen tässä kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa

Jutta Johannes

vastaan

Hartmut Johannes

ennakkoratkaisun EY:n perustamissopimuksen 6 artiklan (josta on muutettuna tullut EY 12 artikla) sekä Euroopan yhteisöjen virkamiehiin sovellettavien henkilöstösääntöjen ja näiden yhteisöjen muuta henkilöstöä koskevien palvelussuhteen ehtojen vahvistamisesta sekä yhteisöjen virkamiehiin tilapäisesti sovellettavien erityisten toimenpiteiden laatimisesta 29 päivänä helmikuuta 1968 annetun neuvoston asetuksen (ETY, Euratom, EHTY) N:o 259/68 (EYVL L 56, s. 1) ja erityisesti sen liitteessä VIII olevan 27 artiklan tulkinnasta, sellaisena kuin tämä asetus on muutettuna 27.9.1985 annetulla neuvoston asetuksella N:o 2799/85 (EYVL L 265, s. 1),

* Oikeudenkäyntikieli: saksa.

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (ensimmäinen jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja P. Jann sekä tuomarit L. Sevón (esittelevä tuomari) ja M. Wathelet,

julkisasiamies: D. Ruiz-Jarabo Colomer,

kirjaaja: johtava hallintovirkamies H. A. Rühl,

ottaen huomioon kirjalliset huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

— Hartmut Johannes, edustajinaan asianajaja Hansmanfred Boden, Köln, ja asianajaja Jochim Sedemund, Berliini,

— Saksan hallitus, asiamiehinään liittovaltion oikeusministeriön ministerineuvos Alfred Dittrich ja liittovaltion talousministeriön ylijohtaja Claus-Dieter Quassowski,

— Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehenään oikeudellisen yksikön virkamies Christine Berardis-Kayser, jota avustaa asianajaja Bertrand Wägenbaur, Hampuri,

ottaen huomioon suullista käsittelyä varten laaditun kertomuksen,

kuultuaan Hartmut Johannesin, edustajinaan asianajajat Hansmanfred Boden ja Thomas Lübbig, Berliini, ja komission, edustajanaan asianajaja Bertrand Wägenbaur, 25.2.1999 pidetyssä istunnossa esittämät suulliset huomautukset,

kuultuaan julkisasiamiehen 18.3.1999 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Amtsgericht Köln on esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle 3.9.1997 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut yhteisöjen tuomioistuimeen 19.12.1997, EY:n perustamissopimuksen 177 artiklan (josta on tullut EY 234 artikla) nojalla kaksi ennakkoratkaisukysymystä toisaalta EY:n perustamissopimuksen 6 artiklan (josta on muutettuna tullut EY 12 artikla) sekä toisaalta Euroopan yhteisöjen virkamiehiin sovellettavien henkilöstösääntöjen ja näiden yhteisöjen muuta henkilöstöä koskevien palvelussuhteen ehtojen vahvistamisesta sekä yhteisöjen virkamiehiin tilapäisesti sovellettavien erityisten toimenpiteiden laatimisesta 29 päivänä helmikuuta 1968 annetun neuvoston asetuksen (ETY, Euratom, EHTY) N:o 259/68 (EYVL L 56, s. 1) ja erityisesti sen liitteessä VIII olevan 27 artiklan tulkinnasta, sellaisena kuin tämä asetus on muutettuna 27.9.1985 annetulla neuvoston asetuksella N:o 2799/85 (EYVL L 265, s. 1; jäljempänä henkilöstösäännöt).

2 Nämä kysymykset on esitetty riita-asiassa, jossa vastakkain ovat Jutta Johannes ja hänen entinen puolisonsa ja joka koskee hyvityksen maksamista niiden eläkeoikeuksien perusteella, joita Hartmut Johannesille kertyi heidän avioliittonsa aikana.

3 Perustamissopimuksen 6 artiklan ensimmäisessä kohdassa määrätään seuraavaa:

"Kaikki kansalaisuuteen perustuva syrjintä on kiellettyä tämän sopimuksen soveltamisalalla, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen erityismääräysten soveltamista."

4 Henkilöstösääntöjen liitteessä VIII olevan 27 artiklan ensimmäisessä kohdassa säädetään seuraavaa:

"Virkamiehen tai entisen virkamiehen eronneella puolisolla on oikeus tässä luvussa määriteltyyn perhe-eläkkeeseen, jos hän voi osoittaa, että hänellä on entisen puolisonsa kuollessa oikeus tämän maksamaan elatusapuun, joka on vahvistettu joko oikeuden päätöksellä tai entisten puolisoiden välisellä sopimuksella."

5 Pääasian kantaja ja vastaaja, jotka ovat Saksan kansalaisia, avioituivat 18.4.1963 Yhdysvalloissa.

6 Avioliitto päättyi Tribunal de première instance de Bruxellesin 28.4.1986 antamaan avioerotuomioon, joka annettiin puolisoiden viimeisen yhteisen kotipaikan eli Belgian oikeuden mukaisesti ja joka perustui kantajan yksinomaiseen syyllisyyteen. Kyseinen tuomio tuli lainvoimaiseksi 28.10.1988 ja Nordrhein-Westfalenin osavaltion oikeusministeriö tunnusti sen 21.4.1995.

7 Pääasian vastaaja, joka on entinen komission virkamies, on saanut Euroopan yhteisöltä eläkettä 1.6.1996 alkaen.

8 Jutta Johannes vaatii pääasian asianosaisten saamien eläkeoikeuksien, Hartmut Johannesin komission virkamiehenä saamat eläkeoikeudet mukaan lukien, hyvitysluonteista jakamista suhteessa avioliiton kestoon *Bürgerliches Gesetzbuch*in (jäljempänä BGB) 1587 §:n ja sitä seuraavien pykälien ja 21.2.1983 annetun *Gesetz zur Regelung von Härten im Verosorgungsausgleich*in (eläkeoikeuksien hyvitysluonteisesta jakamisesta aiheutuvien ongelmien ratkaisemisesta annettu laki) 2 §:n perusteella.

9 Asianosaiset ovat yhtä mieltä siitä, että pääasian vastaajan niihin eläkeoikeuksiin, jotka hän on saanut Bundesversicherungsanstalt für Angestelltelta (liittovaltion työntekijöiden eläkekassa) ja jotka koskevat työjaksoa, joka edelsi vastaajan nimittämistä yhteisön virkamieheksi, sovelletaan kyseisten oikeuksien jakamista koskevaa Saksan lainsäädäntöä. Hartmut Johannes vastustaa sitä vastoin Euroopan yhteisöjen komission hänelle myöntämien eläkeoikeuksien jakamista vedoten yhteisön oikeutta koskeviin kanneperusteisiin ja erityisesti perustamissopimuksen 6 artiklaan ja henkilöstösääntöjen liitteessä VIII olevaan 27 artiklaan.

10 Amtsgericht Köln on tässä tilanteessa päättänyt lykätä asian ratkaisua ja esittää yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

"1. Ovatko Euroopan yhteisöjen virkamiehiin sovellettavat henkilöstösäännöt ja erityisesti eläkejärjestelmää koskevia yksityiskohtaisia sääntöjä koskeva liite VIII sekä sen 27 artikla virkamiehen eronneen puolison eläkeoikeuksien osalta kattava ja muut sääntelyt poissulkeva säännöstö, jolloin ei ole mahdollista vedota kansallisen oikeuden (käsiteltävänä olevassa asiassa Saksan oikeuden mukainen velvoiteoikeudellinen eläkeoikeuksia koskeva hyvitys) mukaisiin laajempiin oikeuksiin?

2. Onko Euroopan yhteisöjen virkamiehiin sovellettavien henkilöstösääntöjen ja EY:n perustamissopimuksen 6 artiklan mukaista se, että avioeron seurauksia koskevassa jäsenvaltion oikeudessa (käsiteltävänä olevassa asiassa Saksan oikeudessa) virkamiehelle aiheutuu velvoiteoikeudellisen eläkeoi-

keuksia koskevan hyvityksen takia suurempi taloudellinen rasite vain sen takia, että hän on Saksan kansalainen?"

Ensimmäinen kysymys

11 Ensimmäisellä kysymyksellä ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin kysyy, onko sellaisten kansallisten säännösten, kuten BGB:n 1587 §:n ja sitä seuraavien pykälien, joilla säädetään eronneiden puolisoiden välisestä hyvitysluonteisesta eläkeoikeuksien jakamisesta, soveltaminen henkilöstösääntöjen ja erityisesti niiden liitteessä VIII olevan 27 artiklan vastaista.

12 Hartmut Johannes väittää, että henkilöstösäännöt ovat itsenäinen ja täydellinen järjestelmä, johon jäsenvaltioiden lainsäädännöllä ei voi puuttua. Hän päättelee, että Saksan lainsäädännössä säädetty eronneen puolison oikeus eläkeoikeuksia koskevaan hyvitykseen on yhteensopimaton kyseisen järjestelmän kanssa. Kyseisen oikeuden täytäntöönpano johtaisi Johannesin mukaan lisäksi henkilöstösääntöjen vastaiseen eläkkeiden kasautumiseen silloin kun virkamiehen eronnut leski saavuttaa eläkeiän, koska hänellä olisi silloin samanaikaisesti oikeus henkilöstösääntöjen liitteessä VIII olevan 27 artiklan mukaiseen perheeläkkeeseen ja Saksan lainsäädännön mukaiseen hyvitykseen.

13 Saksan hallitus toteaa, että eläkeoikeuksien hyvittäminen eronneiden puolisoiden välillä perustuu ajatukseen siitä, että kummallekin puolisolle avioliiton aikana kertyneet eläkeoikeudet ovat yhteisen ponnistuksen tulos. Tämän takia Saksan lainsäädännössä myönnetään oikeus saada hyvittää avioliiton aikana kertyneiden eläkeoikeuksien arvon erotus sille puolisolle, jonka eläkeoikeudet ovat vähäisemmät. Velvollisuus ottaa huomioon kummallekin puolisolle avioliiton aikana kertyneiden eläkeoikeuksien kokonaismäärä merkitsee sitä, että hyvitys on suoritettava myös niistä eläkeoikeuksista, joita avioliiton aikana on saatu ulkomaisesta, kansainvälisestä tai ylikansallisesta sosiaaliturvalaitoksesta. Tämä ei Saksan hallituksen mukaan loukkaa ulkomaisia, kansainvälisiä tai ylikansallisia

eläkeoikeuksia, koska hyvityksen suorittaminen ei koske suoraan näitä eläkeoikeuksia vaan seuraa velvoiteoikeudellisten sääntöjen soveltamisesta entisten puolisoiden välisen tasingon yhteydessä.

14 Henkilöstösääntöjen liitteessä VIII olevan 27 artiklan perusteella eronneelle puolisolle myönnettävän perhe-eläkkeen osalta Saksan hallitus toteaa, että perhe-eläkkeellä on eri tarkoitus kuin eläkeoikeuksien hyvittämisellä ja se kuuluu eri järjestelmään. Hyvitysvelvollisen henkilön kuolemankaan jälkeen ei sitä paitsi ole mahdollisuutta, että eläkeoikeuksien hyvitykseen perustuvat oikeudet ja eronneen puolison perhe-eläkkeeseen perustuva saamisoikeus kasautuisivat.

15 Saksan hallitus täsmentää lopuksi, että eläkeoikeuksien hyvitystä koskevassa Saksan järjestelmässä otetaan huomioon näkökohdat, jotka Euroopan parlamentti on ilmaissut eläkeoikeuksien jakamisesta puolisostaan eronneiden hyväksi yhteisön jäsenvaltioissa 21 päivänä tammikuuta 1994 annetussa päätöslauselmassa A3-0418/93 (EYVL C 44, s. 218).

16 Komissio väittää, että henkilöstösäännöissä säännellään yksinomaan Euroopan yhteisöjen toimielinten ja niiden virkamiesten välisiä oikeussuhteita. Virkamiehen oikeuksien ja velvoitteiden sääntely suhteessa hänen perheenjäseniinsä tai ulkopuoliseen, mikä on mahdollisesti perheoikeuteen tai muihin yksityisoikeudellisiin säännöksiin perustuva kysymys, kuuluu jäsenvaltioiden yksinomaiseen toimivaltaan.

17 Henkilöstösääntöjen liitteessä VIII olevan 27 artiklan osalta komissio toteaa, että kyseessä on ilmaus nimittävän viranomaisen huolenpitovelvollisuudesta kuolleen virkamiehen entistä puolisoa kohtaan. Kyseisessä säännöksessä ei komission mukaan näin ollen säännellä kansalliseen perheoikeuteen perustuvia virkamiehen taloudellisia velvoitteita entistä puolisoaan kohtaan, eikä siitä voi yhteisön

oikeuden ensisijaisuuden periaatteen tai muun yhteisön oikeuden periaatteen mukaan seurata, ettei voitaisi soveltaa sellaista säännöstä kuin BGB:n 1587 §:ää ja sitä seuraavia pykäliä, jotka koskevat eläkeoikeuksien hyvittämistä.

18 Kuten julkisasiamies on todennut ratkaisuehdotuksensa 24 kohdassa, yhteisön lainsäätäjällä ei ole toimivaltaa vahvistaa puolisoiden oikeuksia avioeromenettelyssä, mukaan lukien ne oikeudet, jotka seuraavat Saksan lainsäädännössä säädetyn kaltaisesta mahdollisesta eläkeoikeuksien hyvityksestä. Näistä jäsenvaltioiden toimivaltaan kuuluvista oikeuksista säädetään niiden yksityis- ja perheoikeudessa.

19 Henkilöstösääntöjen ainoana tarkoituksena on näin ollen yhteisöjen toimielinten ja niiden virkamiesten välisten oikeussuhteiden sääntely luomalla vastavuoroisia oikeuksia ja velvoitteita ja myöntämällä virkamiehen tiettyjen perheenjäsenten hyväksi oikeuksia, joihin he voivat vedota Euroopan yhteisöissä.

20 Tästä seuraa, että sellaisten kansallisen oikeuden säännösten, kuten BGB:n 1587 §:n ja sitä seuraavien pykälien, joissa säädetään eläkeoikeuksien hyvityksestä eronneiden puolisoiden välillä, soveltaminen eronneiden puolisoiden välillä ei ole millään tavalla henkilöstösääntöjen vastaista.

21 Henkilöstösääntöjen liitteessä VIII olevan 27 artiklan osalta on erityisesti todettava, ettei kyseistä säännöstä voida soveltaa pääasiaan ja ettei sillä ole samaa tarkoitusta kuin Jutta Johannesin vaatimalla eläkeoikeuksien hyvitysluonteisella jakamisella. Pääasiassa kyseessä olevien kaltaisten kansallisten säännösten soveltaminen ei näin ollen ole kyseisen 27 artiklan vastaista.

22 Näin ollen on todettava, ettei sellaisten kansallisen oikeuden säännösten, kuten BGB:n 1587 §:n ja sitä seuraavien pykälien, joissa säädetään eläkeoikeuksien hyvitysluonteisesta jakamisesta eronneiden puolisoiden välillä, soveltaminen eronneiden puolisoiden väliseen riita-asiaan ole henkilöstösääntöjen ja erityisesti niiden liitteessä VIII olevan 27 artiklan vastaista.

Toinen kysymys

23 Toisella kysymyksellään kansallinen tuomioistuin kysyy, onko perustamissopimuksen 6 artiklan vastaista, että yhteisöjen virkamiehen ja hänen entisen puolisonsa avioeron seurauksiin sovellettavan jäsenvaltion oikeuden mukaan kyseiselle virkamiehelle aiheutuu suurempi taloudellinen rasite kuin vastaavassa tilanteessa olevalle virkamiehelle, joka on jonkin toisen jäsenvaltion kansalainen.

24 Hartmut Johannes vertaa tilannettaan sellaisen yhteisöjen virkamiehenä työskentelevän Belgian kansalaisen tilanteeseen, johon sovelletaan Belgian oikeutta. Koska kyseisessä oikeudessa ei tunneta eläkeoikeuksien hyvitysluonteista jakamista koskevaa menettelyä, kyseinen virkamies ei voisi olla velvollinen maksamaan niin suuria määriä kuin Hartmut Johannes joutuisi maksamaan. Pääasian vastaaja tekee tästä sen päätelmän, että kyse on kansalaisuuden perusteella tapahtuvasta syrjinnästä, koska tilanteiden erilaisuus perustuu yksinomaan siihen, että kyseessä olevilla henkilöillä on eri kansalaisuus.

25 Saksan hallitus ja komissio toteavat, että vakiintuneesta oikeuskäytännöstä seuraa, että perustamissopimuksen 6 artiklaa voidaan soveltaa ainoastaan yhteisön oikeuden soveltamisalaan kuuluvissa tilanteissa. Niiden mukaan käsiteltävänä olevassa asiassa ei ole kyse sellaisesta tilanteesta, koska eläkeoikeuksien hyvitystä koskevat säännökset ovat yksityisoikeuden säännöksiä, jotka eivät kuulu yhteisön lainsäätäjän vaan jäsenvaltioiden toimivaltaan. Tilanteiden erilaisuus, johon Hartmut Johannes viittaa, seuraa kahden eri jäsenvaltion kansallisen

oikeuden soveltamisesta. Riita-asian asianosaisten kansalaisuus otetaan huomioon ainoastaan kansainvälisen yksityisoikeuden sääntöjen mukaisena liityntää osoittavana tekijänä, jonka avulla määritetään se, mitä kansallista aineellista oikeutta sovelletaan avioeron vaikutuksiin.

26 Tältä osin on korostettava, että EY:n perustamissopimuksen 6 artiklaan sisältyvä kaiken kansalaisuuteen perustuvan syrjinnän kielto on rajoitettu koskemaan tämän sopimuksen soveltamisalaa (asia C-291/96, Grado ja Bashir, tuomio 9.10.1997, Kok. 1997, s. I-5531, 13 kohta).

27 Kansainvälisen yksityisoikeuden säännökset, joilla määritetään avioeron puolisoja koskeviin seurauksiin sovellettava kansallinen aineellinen oikeus, tai kansalliset yksityisoikeuden säännökset, joilla kyseisistä seurauksista säädetään aineellisesti, eivät kuulu perustamissopimuksen soveltamisalaan.

28 Tästä seuraa, että ei ole perustamissopimuksen 6 artiklan vastaista ottaa huomioon jäsenvaltion oikeudessa puolisoiden kansalaisuus liityntää osoittavana tekijänä, jonka avulla määritetään avioeron seurauksiin sovellettava kansallinen aineellinen oikeus.

29 Toiseen kysymykseen on näin ollen vastattava, että ei ole perustamissopimuksen 6 artiklan vastaista, että puolisoiden kansalaisuuden ollessa liityntä jäsenvaltioon Euroopan yhteisöjen virkamiehen ja hänen entisen puolisonsa avioeron seu-

rauksiin sovellettavan jäsenvaltion oikeuden mukaan virkamiehelle aiheutuu suurempi taloudellinen rasite kuin vastaavassa tilanteessa olevalle virkamiehelle, joka on jonkin toisen valtion kansalainen.

Oikeudenkäyntikulut

30 Yhteisöjen tuomioistuimelle huomautuksensa esittäneille Saksan hallitukselle ja Euroopan yhteisöjen komissiolle aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja ei voida määrätä korvattaviksi. Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely yhteisöjen tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (ensimmäinen jaosto)

on ratkaissut Amtsgericht Kölnin 3.9.1997 tekemällään päätöksellä esittämät kysymykset seuraavasti:

1) **Ei ole Euroopan yhteisöjen virkamiehiin sovellettavien henkilöstösääntöjen ja näiden yhteisöjen muuta henkilöstöä koskevien palvelussuhteen ehtojen**

vahvistamisesta sekä yhteisöjen virkamiehiin tilapäisesti sovellettavien erityisten toimenpiteiden laatimisesta 29 päivänä helmikuuta 1968 annetun neuvoston asetuksen (ETY, Euratom, EHTY) N:o 259/68 ja erityisesti sen liitteessä VIII olevan 27 artiklan, sellaisena kuin tämä asetus on muutettuna 27.9.1985 annetulla neuvoston asetuksella N:o 2799/85, vastaista soveltaa eronneiden puolisoiden väliseen riita-asiaan sellaisia kansallisen oikeuden säännöksiä, kuten *Bürgerliches Gesetzbuch*in 1587 §:ää ja sitä seuraavia pykäliä, joissa säädetään eläkeoikeuksien hyvitysluonteisesta jakamisesta eronneiden puolisoiden välillä.

2) Ei ole EY:n perustamissopimuksen 6 artiklan (josta on muutettuna tullut EY 12 artikla) vastaista, että puolisoiden kansalaisuuden ollessa liityntä jäsenvaltioon Euroopan yhteisöjen virkamiehen ja hänen entisen puolisonsa avioeron seurauksiin sovellettavan kansallisen oikeuden mukaan virkamiehelle aiheutuu suurempi taloudellinen rasite kuin vastaavassa tilanteessa olevalle virkamiehelle, joka on jonkin toisen valtion kansalainen.

Jann Sevón Wathelet

Julistettiin Luxemburgissa 10 päivänä kesäkuuta 1999.

R. Grass P. Jann

kirjaaja ensimmäisen jaoston puheenjohtaja